

Lidia Kołodziejczyk

 0009-0003-6073-8592

Wpływ Polski na Europejską Politykę Sąsiedztwa w latach 2002–2009

Abstrakt

Celem tekstu jest przedstawienie wpływu Polski na Europejską Politykę Sąsiedztwa w latach 2002–2009, kiedy to Polska zgłosiła dwie inicjatywy dotyczące tego zagadnienia. Polska dyplomacja brała również aktywny udział w dyskusjach nad innymi prezentowanymi projektami polityki sąsiedztwa oraz nad kierunkiem, który powinna obrać Unia Europejska w jej realizacji. Polska faworyzowała przy tym rejon Europy Wschodniej, który od wieków odgrywa jeden z głównych obszarów zainteresowania polskiej polityki zagranicznej. Jego stabilizacja kształtuje polski interes narodowy nie tylko ze względu na bliskie sąsiedztwo, ale również z uwagi na zaznaczającą się tam imperialną politykę Federacji Rosyjskiej, która niezmiennie jest postrzegana w Polsce jako główne zagrożenie. Analiza zebranych materiałów pokazała, że inicjatywy zgłaszane przez polską dyplomację zostały zrealizowane przez Unię Europejską, przez co w okresie 2002–2009 Europejska Polityka Sąsiedztwa przybrała kierunek wschodnioeuropejski.

Słowa kluczowe: Partnerstwo Wschodnie, Europejska Polityka Sąsiedztwa, polityka zagraniczna Polski w Unii Europejskiej

Wstęp

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie genezy Europejskiej Polityki Sąsiedztwa, a także polskich przedsięwzięć w kreowaniu jej wymiaru wschodniego w latach 2002–2009, któremu pragnęła przewodniczyć. Podstawowym problemem badawczym jest wykazanie, iż zaangażowanie Polski w unijną politykę sąsiedztwa jest uargumentowane i wywarło na nią realny wpływ w postaci Partnerstwa Wschodniego. Hipotezą badawczą niniejszego tekstu jest założenie, że polskie inicjatywy w ramach opisywanej polityki unijnej miały rzeczywisty

wpływ na obrany przez nią w ramach Unii Europejskiej kierunek. Przedstawię krótką genezę kształtowania się Europejskiej Polityki Sąsiedztwa oraz powody zainteresowania tą koncepcją przez Polskę. Ponadto opiszę polską inicjatywę rozwoju Europejskiej Polityki Sąsiedztwa i jej konkurencyjne projekty, przechodząc do Partnerstwa Wschodniego. Do przygotowania artykułu posłużyła metoda analizy źródeł tekstowych, wśród których przeważają artykuły naukowe, ale można wyróżnić również monografie oraz unijne dokumenty.

Sąsiedztwo jest ważnym elementem środowiska politycznego, w którym znajdują się aktorzy stosunków międzynarodowych. Odgrywa ono istotną rolę nie tylko w przypadku państw, ale stanowi również ważny czynnik kształtowania polityk aktorów niepaństwowych. Jest szczególnie istotne dla Unii Europejskiej, której liczba członków nie jest stała i ulega zmianom. Zmiany te ciągną za sobą nie tylko modyfikacje terytorialne, ale również nowe otoczenie i sąsiadów. Powoduje to pojawienie się nowych zagrożeń, ale również możliwości współpracy i szans rozwoju dla obu zainteresowanych stron. Każdy podmiot precyzuje swoje stanowisko wobec swojego sąsiedztwa, dlatego Unia Europejska również musiała podjąć działania w tym kierunku. Jej sytuacja była szczególna z uwagi na ciągłe rozszerzanie swoich struktur, a na przełomie wieków, w wyniku deklaracji przyjęcia do wspólnoty aż 10 nowych członków, zarysowało się to jeszcze wyraźniej. Wyjaśnia to potrzebę stworzenia takiego elementu polityki zagranicznej, jaką była polityka sąsiedztwa. Jednym z przyjętych w tym czasie do Unii Europejskiej państw była Polska. Jej położenie w tej organizacji jest wyjątkowe, graniczy ona bowiem z Europą Wschodnią, z którą łączy ją wspólne elementy w historii, kulturze i wyznaniu religijnym. Dodatkowo teren ten ma dla niej znaczenie strategiczne. Zmiany zachodzące na tamtejszym obszarze oddziałują na sytuację Polski, a po 2004 roku również na Unię Europejską, której stała się częścią. Dlatego zaangażowanie Polski w unijną politykę sąsiedztwa jest uzasadnione i wywarło na nią realny wpływ w postaci Partnerstwa Wschodniego. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie genezy Europejskiej Polityki Sąsiedztwa, a także polskich przedsięwzięć w kreowaniu jej wymiaru wschodniego w latach 2002–2009, któremu pragnęła przewodniczyć. Hipotezą badawczą jest założenie, że polskie inicjatywy w ramach opisywanej polityki unijnej miały rzeczywisty wpływ na obrany przez Unię Europejską kierunek.

Geneza Europejskiej Polityki Sąsiedztwa

Po rozpoczęciu negocjacji akcesyjnych nowych dziesięciu kandydatów do struktur Unii Europejskiej w latach 90. XX wieku, w polityce unijnej zaszły szerokie zmiany. Przyjęcie takiej liczby państw jednocześnie oraz poszerzenie

terytorium organizacji niosło ze sobą wiele poważnych i niespotykanych dotąd wyzwań, szans, jak i zagrożeń. Nowe ramy terytorialne sprawiły, że Unia Europejska zyskała nowe sąsiedztwo, z którym dotąd nie obcowała, ponieważ jej dotychczasowi sąsiedzi przez okres kilkunastu, czy kilku lat uwikłani byli w procesy akcesyjne. Dlatego przed 2004 rokiem Unia Europejska nie musiała formułować polityki dotyczącej jej bezpośredniego sąsiedztwa, ponieważ kontakty z nim toczyły się w ramach procesów wstąpienia do organizacji¹. Uwagę na to zagadnienie zwróciła Komisja Europejska w 1997 roku, stając się pomysłodawcą uregulowania stosunków z sąsiadami. W wydanym przez nią dokumencie pod nazwą „Agenda 2000 – Unia Europejska rozszerzona i silniejsza” główny nacisk zwrócono na poprawę relacji z Rosją, Mołdawią, Ukrainą i Białorusią². Motywacją do podjęcia takich działań, oprócz zmian na mapie i w sąsiedztwie, było zmęczenie rozszerzeniami struktur unijnych. To z kolei spowodowało, że Unia Europejska utraciła najważniejszy dotychczas instrument oddziaływania na swoje zewnętrzne otoczenie, jakim było tworzenie perspektywy członkostwa³. Niechęć do dalszych rozszerzeń wynikała również z perspektywy akcesji coraz biedniejszych państw, na których rozwój i wyrównanie dysproporcji musieliby dopłacać lub finansować je dotychczasowi członkowie. Wzmocnienie struktury nowymi członkami wywołało w Unii Europejskiej ambicje kształtowania stosunków zewnętrznych. Wiążące się z tym rozszerzenie strefy wpływów na nowe terytoria leżało natomiast w jej interesie ekonomicznym⁴. Na rozwój tej strefy zainteresowania unijnego miało także spojrzenie przyszłościowe, czego przykładem są decyzje Komisji Europejskiej z 2001 roku. Stwierdzając, że relacje Unii Europejskiej z sąsiedztwem nie są stałe i będą ewoluować, na co wpływ będzie miało zmieniające się środowisko polityczne i wyzwania z podejmowanych w nim współdziałań o charakterze reform, otwarcia rynków zbytu, dotyczących wymiaru sprawiedliwości, organ ten zdecydował, iż utworzona strefa wolnego handlu może przetrwać tylko w oparciu o wartości unijne⁵. Do tych fundamentalnych, napędzających politykę sąsiedzką można zaliczyć te funkcjonujące po dziś dzień, wśród których wymienia się komplementarność, zróżnicowanie i współodpowiedzialność. Ich uzupełnienie stanowią wartości pomocnicze, takie jak ukierunkowanie,

¹ P. Świeżak, *Europejska Polityka Sąsiedztwa. Bilans funkcjonowania na przykładzie Ukrainy*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2007, nr 1–2, s. 117.

² A. Kalicka-Mikołajczyk, *Europejska Polityka Sąsiedztwa. Konstrukcja i charakter prawny*, Prace Naukowe Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2021, s. 41.

³ P. Świeżak, *Europejska...*, s. 117.

⁴ Ibidem.

⁵ A. Kalicka-Mikołajczyk, *Europejska Polityka...*, s. 41.

elastyczność, widoczność i komunikacja⁶. Obok nich dużą rolę odgrywają wzorce i normy świadczące o europejskiej tożsamości, do których grona zalicza się demokrację, praworządność, sprawiedliwość społeczną i poszanowanie praw człowieka⁷. Promocja tych wartości odbywa się różnymi środkami i sposobami, a ich przestrzeganie podlega kontroli. Tak oto w kolejnym dokumencie Komisja Europejska zaznaczyła konieczność ustanowienia nowej formy polityki sąsiedztwa, która miała przynieść korzyści wszystkim zainteresowanym. Tak więc jej nadrzędnym celem stało się znalezienie wspólnego podejścia Unii Europejskiej wobec sąsiadów⁸. Przede wszystkim chciano zachować silną pozycję Unii i wzmocnić jej interesy w regionie śródziemnomorskim, bałkańskim i wschodnioeuropejskim, w czym główną rolę miała odgrywać gospodarka⁹. Coraz częstsza dyskusja na ten temat wyłoniła Inicjatywę Nowego Sąsiedztwa, opierającą się na dwóch głównych zasadach, którymi były warunkowość i dyferencjacja¹⁰. Z kolei w 2003 roku w komunikacie zatytułowanym „Szersza Europa – sąsiedztwo. Nowe ramy dla stosunków z naszymi wschodnimi i południowymi sąsiadami” podkreślono, że bezpieczeństwo i zapewnienie rozwoju Unii Europejskiej jest ściśle połączone z polityką sąsiedztwa przez nią prowadzoną¹¹. Swoją udział w dyskusji nad kształtem tej polityki miał również Parlament Europejski, który w przedstawionej rezolucji zaznaczył, iż polityka sąsiedztwa powinna obejmować zintensyfikowany dialog polityczny, bezpieczeństwo oraz zrównoważony rozwój społeczny i gospodarczy¹². Utworzenie tego rodzaju polityki akcentowała również Rada Europejska w Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa przyjętej w 2003 roku. Według tego organu miała ona budować bezpieczeństwo na najbliższym obszarze¹³. Również ówczesny przewodniczący Komisji Europejskiej, po akcesji nowych członków Unii Europejskiej, wyraził potrzebę wzięcia odpowiedzialności za kraje sąsiadujące, co określił jako rozszerzenie bez instytucjonalizacji¹⁴. Europejska Polityka Sąsiedztwa

⁶ Ibidem, s. 87–88.

⁷ *Traktat o Unii Europejskiej – tekst skonsolidowany uwzględniający zmiany wprowadzone Traktatem z Lizbony*, tytuł I, artykuł III.

⁸ A. Kalicka-Mikołajczyk, *Europejska Polityka...*, s. 41.

⁹ Ibidem, s. 43.

¹⁰ K. Pełczyńska-Nałęcz, *Poszerzona Unia Europejska wobec wschodniego sąsiedztwa: problemy i rozwiązania*, OSW, Warszawa, październik 2003, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/punkt-widzenia/2003-10-15/poszerzona-unia-europejska-wobec-wschodniego-sasiedztwa>, s. 5 (dostęp: 13.10.2023).

¹¹ Ibidem, s. 6.

¹² A. Kalicka-Mikołajczyk, *Europejska Polityka...*, s. 49.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem, s. 50.

przyjęta została w 2004 roku jako swoiste przedłużenie procesu rozszerzeniowego, jednak bez realnego poszerzania granic, i miała na celu kontynuację procesu integracji państw leżących w strefie zainteresowania Unii Europejskiej¹⁵. Ostatecznie objęła ona swoim zasięgiem grupę państw spełniających trzy kryteria, to jest: geograficzne sąsiedztwo, posiadanie relacji traktatowych z nią oraz niezarysowana wcześniej perspektywa członkostwa¹⁶. W swoim założeniu miała jeszcze zapobiegać powstawaniu nowych linii podziału na kontynencie europejskim, nie dopuścić do izolacji sąsiadów oraz zaradzić wytworzeniu się barier na nowych granicach unijnych¹⁷. Państwa objęte tą polityką uczestniczą w niej dobrowolnie i przyjmują jej projekty oraz zasady¹⁸.

Europejska Polityka Sąsiedztwa ujęta została w ramy prawne. Podstawowymi dokumentami określającymi jej działania są artykuł 8 Traktatu o Unii Europejskiej, tytuł V tegoż samego traktatu, który opisuje działania zewnętrzne Unii¹⁹. Artykuł 212 ustęp 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej stanowi, iż Unia Europejska prowadzi działania z zakresu wszelakich działań z państwami trzecimi, które są inne od państw rozwijających się²⁰. Z kolei artykuł 8 Traktatu o Unii Europejskiej kreśli ramy funkcjonowania Europejskiej Polityki Sąsiedztwa, ponieważ – zgodnie z jego zapisami – instytucja, jaką jest Unia Europejska, rozwija z państwami sąsiadującymi szczególne stosunki i tworzy strefę dobrobytu i dobrego sąsiedztwa opartą o wcześniej wspomniane wartości unijne. Dlatego w związku z tym może zawierać z nimi specjalne umowy o wspólnym działaniu lub nakładające specjalne prawa i obowiązki²¹. W źródłach tych sformułowane są ponadto cele polityki zagranicznej Unii Europejskiej, więc można przyjąć, że polityka sąsiedztwa stanowi jeden z jej elementów. W myśl tych zapisów Unia propaguje i umacnia swoje wartości oraz interesy, równocześnie chroni swoich obywateli, przyczynia się do pokoju, rozwoju, sprawiedliwego handlu, szacunku między narodami, poszanowania praw człowieka²². Europejską Politykę Sąsiedztwa określają dodatkowo

¹⁵ P. Olszewski, *Wymiar Europejskiej Polityki Sąsiedztwa jako wyraz unijnej geopolityki?*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2011, nr 1–2, s. 119.

¹⁶ P. Świeżak, *Europejska...*, s. 120.

¹⁷ Ibidem, s. 121.

¹⁸ P. Olszewski, *Wymiar Europejskiej...*, s. 119.

¹⁹ Dokumenty informacyjne o Unii Europejskiej, *Europejska Polityka Sąsiedztwa*, 2017, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/060504/04A_FT\(2013\)060504_PL.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/060504/04A_FT(2013)060504_PL.pdf) (dostęp: 30.12.2022).

²⁰ *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej – tekst skonsolidowany uwzględniający zmiany wprowadzone Traktatem z Lizbony*, art. 212, ust.1.

²¹ *Traktat o Unii Europejskiej...*, tytuł I, art. 8.

²² A. Kalicka-Mikołajczyk, *Europejska Polityka...*, s. 22.

treści artykułów 206–207 dotyczące handlu oraz 216–219 na temat umów międzynarodowych Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej²³. Świadczy to o szerokim zakresie przedmiotu stosunków zewnętrznych UE, której istotę mogą stanowić zagadnienia polityczne, gospodarcze, finansowe, społeczne, kulturalne oraz te związane z bezpieczeństwem. Przedmiot polityki sąsiedztwa w początkowych latach jej funkcjonowania był bardzo szeroki, ponieważ obejmował szereg dziedzin i zagadnień. Zmianie uległo to dopiero w 2015 roku²⁴. Wraz ze zmianami w środowisku politycznym i zachodzącymi w nim przemianami, zakres ten uległ zmianom i kładł mocniejszy nacisk na różne płaszczyzny współpracy. Każdy region skupiał się bardziej na innym przedmiocie relacji, co wynikało z jego uwarunkowań i sytuacji. Zakres podmiotowy opisywanej polityki jest ograniczony, i to ściśle. Obejmuje ona swoim zasięgiem kraje niekandydujące do Unii Europejskiej, z którymi ta posiada granice lądowe lub morskie. Do tych państw zalicza się kraje Europy Wschodniej: Ukrainę, Białoruś, Mołdawię; Kaukazu Południowego: Armenię, Azerbejdżan, Gruzję, a także basenu Morza Śródziemnego: Algierię, Egipt, Jordanię, Libię, Izrael, Liban, Syrię, Tunezję i Autonomię Palestyńską²⁵. Taki katalog państw, a raczej jego poszerzenie, świadczy o ewolucji polityki sąsiedztwa, która w swoim pierwotnym zarysie obejmować miała tylko czterech wschodnich sąsiadów. Rozbudowa potencjalnych partnerów spowodowana była odrzuceniem propozycji współpracy przez Federację Rosyjską, która przeciwna jest głównej zasadzie polityki, jaką jest partnerstwo. Również sytuacja polityczna Białorusi sprawiała problem w nawiązaniu współpracy²⁶. Głównym instrumentem są dwustronne plany opracowywane przez Unię Europejską i 12 krajów partnerskich, które przewidują programy reform gospodarczych i politycznych. Ich podstawę stanowią umowy prawne zawarte między Unią a jej partnerami, tj. umowy o partnerstwie i współpracy, a także układy stowarzyszeniowe²⁷. Powstanie takiego tworu, jakim jest Europejska Polityka Sąsiedztwa miało pierwotnie promować stabilność regionu, tworzyć strefę bezpieczeństwa i dobrobytu, jednakże nie zawsze okazała się ona wystarczająco skuteczna w swoich działaniach, czego wyrazem jest sytuacja na Ukrainie, która była jednym z państw priorytetowych jeśli chodzi o wschodnich sąsiadów Unii Europejskiej.

²³ Dokumenty informacyjne o Unii Europejskiej, *Europejska...*

²⁴ A. Kalicka-Mikołajczyk, *Europejska Polityka...*, s. 79.

²⁵ Ibidem, s. 75.

²⁶ Ibidem, s. 76.

²⁷ Dokumenty informacyjne o Unii Europejskiej, *Europejska...*

Polska propozycja Wymiaru Wschodniego

Kiedy Europejska Polityka Sąsiedztwa nie była jeszcze oficjalnie sprecyzowana i trwały dyskusje nad jej ostatecznym kształtem i kierunkiem, trzeba zaznaczyć, że Polska znajdowała się w fazie negocjacji akcesyjnych do struktur unijnych. Mimo iż miały się one ku końcowi, to nie będąc członkiem Unii Europejskiej, Polska nie mogła występować z oficjalnymi dokumentami i stanowiskami. Była to dość niekorzystna sytuacja dla Polski, która wstępując do Unii nadal w swojej polityce zagranicznej i interesie narodowym dużą rolę przypisywała swojej wschodniej granicy i sąsiadom. Zagrożenie płynące z tamtych terytoriów, szczególnie z imperialistycznej polityki Federacji Rosyjskiej, od dziesięcioleci stanowi ważny punkt dla poczucia bezpieczeństwa Polski i jej obywateli. Dlatego dyplomacja polska zdecydowała się nie być obojętna w tej kwestii i przedstawić swój głos w formowaniu kierunku polityki sąsiedztwa. I tak w 2002 roku przygotowała nieformalny dokument sondażowy prezentujący polski punkt widzenia stosunków Unii Europejskiej z sąsiadami. Wymiar Wschodni, bo taką nazwę przyjęła owa idea, miał stanowić narzędzie wielowymiarowej polityki zagranicznej Unii skierowanej do państw sąsiedzkich²⁸. Wzorowany był on na Wymiarze Północnym, inicjatywie Finlandii, w którą zaangażowały się Litwa, Łotwa, Szwecja, Dania i Islandia²⁹. Koncepcja Wymiaru Wschodniego była jedną z propozycji polityki wschodniej Unii Europejskiej, obok Inicjatywy Nowego Sąsiedztwa i projektu Szerszej Europy, które później zastąpione zostały Europejską Polityką Sąsiedztwa³⁰. Idea pierwszy raz została wspomniana przez ministra spraw zagranicznych Bronisława Geremka po ogłoszeniu rokowań dotyczących przyłączenia Polski do Unii Europejskiej. Kolejny raz miało to miejsce we wniosku Ministerstwa Spraw Zagranicznych w 2001 roku pt. „Polityka wschodnia Unii Europejskiej w ramach procesu rozszerzania UE na wschód: polska wizja”. Następną próbą na przełomie 2002 i 2003 roku przyjęła formę nieoficjalnego dokumentu zawierającego propozycje na temat przyszłych stosunków rozszerzonej Unii z państwami wschodnioeuropejskimi. Zaakcentowano tam potrzebę pogłębienia stosunków i w średnioterminowej perspektywie podpisanie umów stowarzyszeniowych z Ukrainą, Mołdawią i Białorusią, jeśli ta przejdzie proces demokratyzacji. W wizji długoterminowej

²⁸ A. Moraczewska, *Wymiar wschodni Europejskiej Polityki Sąsiedztwa jako strategia zarządzania ryzykiem*, „Przegląd Zachodni” 2014, nr 4, s. 45.

²⁹ T. Palmowski, *Wymiar Północny Unii Europejskiej*, „Stosunki Międzynarodowe” 2004, t. 29, nr 1–2, s. 25.

³⁰ M. Sydoruk, *Wizje Europejskiej Polityki Sąsiedztwa UE oraz rola Polski w relacjach Unii i Ukrainy*, Centrum Europy Wschodniej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Lublin 2017, s. 2.

przewidywano pełne członkostwo Ukrainy, ze względu na jej szczególnie europejski charakter. Inicjatywa ta nie znalazła wsparcia, ponieważ inni członkowie Unii Europejskiej nie wyrazili ani zainteresowania nią, ani woli politycznej, dlatego Wymiar Wschodni nie stał się jej samodzielnym kierunkiem polityki zewnętrznej³¹. Kolejność państw wymienionych w projekcie ma znaczenie, ponieważ wyraża znaczenie tej współpracy – oznacza to, że najbardziej zależało Polsce na zacieśnieniu stosunków z Ukrainą. Ze względu na naturę rządu Białorusi, Wymiar Wschodni opierać się miał na zasadzie warunkowości i miał obejmować swoim działaniem współpracę na szczeblu wspólnotowym, międzyrządowym oraz w wymiarze organizacji pozarządowych. Mimo że idea ta nie została urzeczywistniona, to polska dyplomacja pokazała, że jej przyszła polityka w unijnych strukturach dotyczyć będzie obszaru wschodnioeuropejskiego. Polska jest dla Europy Wschodniej największym sprzymierzeńcem w kwestii związanej z europejską integracją, dlatego stabilizowanie tamtejszych państw jest dla Polski jednym z ważniejszych priorytetów. Jest to widoczne już od 1989 roku, a gdy dziesięć lat później Polska wstąpiła do NATO, a niespełna pięć lat po przystąpieniu do Traktatu Północnoatlantyckiego do Unii Europejskiej stała się ona głównym wektorem polityki państw wschodnioeuropejskich. Rola Polski w stosunkach między Unią a Europą Wschodnią jest określona kilkoma czynnikami. Najważniejsze są te historyczne, ale istotne są również ekonomiczne i statusowe, gdyż rola Polski w Unii zależy w dużej mierze od jej przydatności w polityce wschodniej. Polska przejawia ambicje do przywództwa w kształtowaniu europejskiej polityki wschodniej. Pragnie podtrzymać integrację z niektórymi państwami, szczególnie Ukrainą, a w dalszej perspektywie zintegrować je z zachodnimi strukturami, dlatego już podczas negocjacji akcesyjnych Polska wykazała zainteresowanie rozwojem relacji ze wschodnimi sąsiadami³².

Synergia Czarnomorska a stanowisko Polski

Szczególną koncepcją dotyczącą wschodniego wymiaru Europejskiej Polityki Sąsiedztwa była Synergia Czarnomorska promowana w 2007 roku. Należy wspomnieć, że od czasu uformowania się Europejskiej Polityki Sąsiedztwa w Europie Wschodniej zaszło kilka istotnych zmian, wskutek których więcej państw europejskich zaczęło interesować się tym obszarem. Zainteresowanie Unii państwami wschodnimi spowodowane było m.in. pomarańczową

³¹ O. Suchyj, T. Sydoruk, M. Heliasz, *Wschodni wymiar polityki europejskiej a Polska*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis” 2013, nr 1, s. 177.

³² Ibidem.

rewolucją na Ukrainie³³. Natomiast przystąpienie w 2007 roku Rumunii i Bułgarii do Unii spowodowało wzrost zainteresowania regionem Morza Czarnego. Przyjęcie tych krajów do wspólnoty było czasem sprawowania prezydencji przez Niemcy, które postawiły na wzmocnienie Europejskiej Polityki Sąsiedztwa w jej wschodnim komponentcie właśnie o region Morza Czarnego. Projektów, Synergia Czarnomorska – nowa inicjatywa współpracy regionalnej, zaznaczał strategiczne znaczenie regionu, gdyż znajduje się on pomiędzy Europą, Środkową Azją i Bliskim Wschodem. Ponadto jest bogaty w surowce mineralne, stanowi duży rynek zbytu i ważny węzeł komunikacyjny. Teren ten określa się jako niebezpieczny ze względu na „zamrożone” konflikty, dlatego wymaga stabilizacji³⁴. Inicjatywa skierowana do Turcji, Rosji, Ukrainy, Mołdawii, Armenii, Azerbejdżanu i Gruzji skupiać się miała wokół trzech głównych aspektów: procesu przedakcesyjnego Turcji, partnerstwa strategicznego z Rosją oraz polityki sąsiedzkiej z pozostałymi krajami. Celem Synergii Czarnomorskiej miało być w głównej mierze wzmocnienie współpracy regionalnej Unii z regionem Morza Czarnego³⁵. Projekt propagowany przez Niemcy w 2007 roku zakładał współpracę w obszarze demokracji, praw człowieka, przepływu osób i bezpieczeństwa, zamrożonych konfliktów, energii, transportu, środowiska, handlu, polityki morskiej, sieci badawczej oraz edukacyjnej, nauki, współpracy transgranicznej. Jego celem było nadanie relacji unijnym wielostronnego charakteru i skuteczności. Miał on opierać się na starych strukturach i być realizowany na podstawie projektów oraz wzajemnego finansowania między adresatami³⁶. Wejście w życie Synergii Czarnomorskiej oznaczałoby dla Polski realizację polityki wschodniej bez niej, co uderzałoby w podstawowe interesy polskiej dyplomacji. Idea, wysuwając Rumunię na uprzywilejowaną pozycję, stawiała ją jednocześnie w roli konkurenta Polski o dominującą pozycję na wschodzie Europy. Stanowiła również element próby osłabienia pozycji Polski w Unii Europejskiej, gdyż ta w tym samym roku wszczęła spór o traktat lizboński i sposób głosowania. Dlatego sformułowanie innego projektu obejmującego tereny wschodnioeuropejskie stało się priorytetowe dla Polski, ponieważ kluczem do jej powodzenia na Wschodzie jest jej pozycja na Zachodzie oraz w Unii³⁷.

³³ M. Mizerska-Wrotkowska, *Geneza i instytucjonalizacja Partnerstwa Wschodniego*, [w:] A. Szeptycki (red.), *Między sąsiedztwem i integracją. Założenia, funkcjonowanie i perspektywy Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej*, Elipsa, Warszawa 2011, s. 45.

³⁴ A. Kalicka-Mikołajczyk, *Europejska Polityka...*, s. 128.

³⁵ Ibidem, s. 131.

³⁶ M. Mizerska-Wrotkowska, *Geneza...*, s. 49.

³⁷ Z. Czachór, *Wschodni wymiar Europejskiej Polityki Sąsiedztwa na przykładzie Partnerstwa Wschodniego i Partnerstwa dla Modernizacji. Komentarz politologiczny*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2010, nr 4, s. 203.

Partnerstwo Wschodnie jako sukces polskiej dyplomacji w Unii Europejskiej

Projektem, który przelicytował Synergię Czarnomorską, okazała się propozycja polsko-szwedzka pod nazwą Partnerstwa Wschodniego. Do podjęcia tej inicjatywy skłoniły Polskę czynniki geostrategiczne. Zignorowanie wymiaru wschodniego w polityce unijnej byłoby cichą zgodą na objęcie tamtejszych obszarów rosyjską strefą wpływów, na co Polska nie mogła przyzwolić³⁸. Ponadto sukces transformacji ustrojowej Polski i szybkie wejście do Unii Europejskiej zrodziły poczucie, że w jej interesie leży przystąpienie wschodnich sąsiadów do tej struktury. Miało to odzwierciedlenie w priorytetach polskiej polityki zagranicznej w 2008 roku. Wtedy Polska doskonale zdawała sobie sprawę, że leży na skraj Unii Europejskiej, a Wschód należy do granic Polski i jednocześnie pełni rolę europejskiego sąsiada, a nie jedynie sąsiada Europy, jak Bliski Wschód czy Afryka Północna. Polityka wschodnia miała stać się domeną Polski³⁹. Partnerstwo Wschodnie skierowane było do wschodnich sąsiadów Unii jako oddzielnej grupy docelowej polityki zagranicznej UE, a włączenie go do polityki sąsiedztwa osłabiałoby rangę tych relacji, ponieważ polityką tą objęte są również kraje Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej. Partnerstwo w swoim pierwotnym kształcie przewidywało konkretne formy integracji politycznej i gospodarczej, tj. polityczne stowarzyszenie, pogłębione strefy wolnego handlu, liberalizację systemu wizowego, harmonizację prawa, wzmocnioną współpracę na rzecz bezpieczeństwa energetycznego⁴⁰. Komisja Europejska przyjęła projekt w 2008 roku podczas szczytu w Brukseli⁴¹. Przeworsowanie polskiej inicjatywy ułatwiły również wcześniejsze wydarzenia mające miejsce na kontynencie europejskim. Rok 2006 był czasem sprawowania prezydencji przez Austrię, wtedy też wystąpiono o dialog z głównymi krajami tranzytowymi energii dla Unii, czyli z Ukrainą i Mołdawią. Rok później, podczas prezydencji Niemiec, te wysunęły idee programu EPS plus, który przewidywał wzmocnienie współpracy z sąsiadami wschodnimi. Rosja zaś, popierając niepodległość separatystycznych republik Abchazji i Osetii Południowej, które oderwały się od Gruzji już w latach 90., dała do zrozumienia, że zmiany na obszarze postradzieckim są możliwe. I tak wyłoniły się dwa stanowiska dotyczące polityki wschodniej: polskie i niemieckie. W myśl tego drugiego centralnym punktem stosunków była

³⁸ Małgorzata Mizerska-Wrotkowska, *Geneza...*, s. 45.

³⁹ M. Lasoń, *Interesy, cele i oczekiwania Polski w ramach inicjatywy Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2009, nr 4, s. 162.

⁴⁰ M. Mizerska-Wrotkowska, *Geneza...*, s. 46.

⁴¹ A. Kalicka-Mikołajczyk, *Europejska Polityka...*, s. 135.

Rosja i relacje z nią, natomiast Polska skupiła się na relacjach z krajami wschodnimi i na perspektywie zbliżenia ich z Unią Europejską. Polska znalazła się jednak w korzystnej sytuacji z powodu oziębienia relacji Rosji z Europą Zachodnią, które zmieniły się wskutek chęci zainstalowania w Polsce i Czechach amerykańskiego systemu obrony raketowej. Również dzięki zmianom politycznym we Francji – w postaci polityki idei rozwoju Unii na południu Europy prezydenta Sarkozy'ego – odwiecznie przeciwnemu integracji ze Wschodem państwu udało się zrealizować polski projekt. Wysuwając Unii swoją propozycję na rzecz regionu Morza Śródziemnego, Francja była gotowa poprzeć Partnerstwo Wschodnie, aby tylko zaaktywizować unijne działania w kierunku południowym. Współpraca z obszarem na południe od Unii Europejskiej spowodowana była przemianami politycznymi w tamtejszym regionie, chęcią współpracy gospodarczej, a także rozwojem międzykulturowego dialogu⁴². Francuska inicjatywa wyłoniła się w świetle niepowodzeń dotychczasowych przedsięwzięć, które według tego państwa wynikały z poczucia przez państwa Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu wykluczenia z podejmowanych decyzji. Według obszaru Śródziemnomorza funkcjonowanie Unii Europejskiej przypominało działanie synergii ze względu na skupianie się głównie na aspektach ekonomicznych, społecznych i dużą instytucjonalizację⁴³. Francja pragnęła również zbliżenia z nowymi członkami Unii, w tym z Polską. W 2008 roku Polska i Szwecja przedstawiły Radzie Europejskiej swój projekt, a rok później go zaakceptowano. W latach 2006–2007 Polska przygotowała także dokument pod nazwą „Stosunki UE – Ukraina: polskie propozycje”, który również stanowił przejaw rozwoju Polityki Sąsiedztwa ze strony Polski⁴⁴. Federacja Rosyjska przeciwstawiała się Partnerstwu Wschodniemu, a wyrazem jej niezadowolenia było poparcie niepodległości Abchazji i Osetii Południowej. Zarówno Rosja sowiecka, jak i ta dzisiejsza, od zawsze były przeciwnie integracji europejskiej. W 2009 roku kraj ten wyraził swoją negatywną opinię na temat Partnerstwa Wschodniego. Wówczas prezydent Miedwiediew widział w nim inicjatywę skierowaną przeciwko Federacji Rosyjskiej, ówczesny premier Putin alternatywę wobec NATO, zaś minister Ławrow budowanie strefy wpływów w rosyjskiej bliskiej zagranicy⁴⁵. Inicjatywa polska nie byłaby możliwa do zrealizowania bez zaangażowania Szwecji, która wyraziła zainteresowanie rozwijaniem

⁴² J. Bartnik, *Od partnerstwa Eurośródziemnomorskiego do Unii na Rzecz Regionu Morza Śródziemnego – rozwój i ewolucja współpracy Unii Europejskiej i państw obszaru MENA*, „Obronność. Zeszyty Naukowe” 2015, nr 14, s. 1.

⁴³ Ibidem, s. 5.

⁴⁴ O. Suchyj, T. Sydoruk, M. Heliasz, *Wschodni...*, s. 181.

⁴⁵ A. Harasimowicz, *Europejska polityka sąsiedztwa – pechowa pierwsza dekada*, „Studia Europejskie” 2016, nr 2, s. 29.

wymiaru wschodniego Europejskiej Polityki Sąsiedztwa. Szwecja wychodziła z założenia, że atrakcyjna oferta ze strony Unii może zachęcić jej wschodnich sąsiadów do reform demokratycznych i rynkowych. Choć relacje z tymi państwami nie są priorytetowe w polityce zagranicznej Szwecji, ta jednak zdecydowała się na udział w projekcie, bo zdawała sobie sprawę, że jest to ważny kierunek polityki Unii Europejskiej, a inicjowana przez dwa państwa będzie pozytywna w jej promocji⁴⁶. Początkowo jej partnerstwo z Polską przewidywano jako odmienne od polityki sąsiedztwa. Celem projektu miało być wzmacnianie europejskich propozycji dla wschodnich sąsiadów. Skierowany był on w szczególności do Ukrainy i Mołdawii, w których upatrywano przyszłych członków Unii. Ostateczny kształt odbiegał od początkowych ambicji, czego wyrazem jest włączenie Partnerstwa Wschodniego do Europejskiej Polityki Sąsiedztwa⁴⁷. Partnerstwo Wschodnie to głównie inicjatywa Polski i Szwecji, ale w końcowym procesie kształtowania go brało udział wiele państw, m.in. kraje Grupy Wyszehradzkiej, które akcentowały potrzebę zintensyfikowania stosunków ze Wschodem⁴⁸. Początkiem rozwoju Partnerstwa Wschodniego było spotkanie szefów dyplomacji Polski i Litwy z przedstawicielami pięciu wschodnich sąsiadów Unii: Ukrainy, Mołdawii, Gruzji, Armenii i Azerbejdżanu w 2007 roku, związane z konferencją Komisji Europejskiej dotyczącej rozwoju Europejskiej Polityki Sąsiedztwa. Udział wzięły w nim także kraje Grupy Wyszehradzkiej oraz Łotwa i Estonia. Zaangażowanie Szwecji miało duże znaczenie, ponieważ projekt nie był postrzegany jako zainteresowanie jedynie nowo przyjętych państw⁴⁹. Pomysł oferował krajom maksymalne zacieśnianie wzajemnych relacji, przy uwzględnianiu postępów reform i systemów politycznych⁵⁰. Miał być również partnerstwem równych względem siebie podmiotów o wspólnych wartościach, mającym na celu pogłębienie integracji gospodarczej, przyspieszenie procesu stowarzyszenia politycznego, a także promocję współpracy regionalnej. Współpraca miała przebiegać dwiema drogami – na podstawie kontaktów bilateralnych oraz współpracy wielostronnej⁵¹. Jednak zatwierdzenie Partnerstwa Wschodniego jako elementu Europejskiej Polityki Sąsiedztwa w roku 2008, a w następnym zainaugurowanie go, zmieniło jego pierwotnie zakładaną formę. Przewidywał on współpracę warunkową na poziomie technicznym ze wszystkimi pięcioma krajami, a z autorytarną Białorusią na pozio-

⁴⁶ M. Mizerska-Wrotkowska, *Geneza...*, s. 57.

⁴⁷ O. Suchyj, T. Sydoruk, M. Heliasz, *Wschodni...*, s. 178.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ J. Cieślińska, *Partnerstwo Wschodnie – miejsce wymiaru wschodniego w Europejskiej Polityce Sąsiedztwa UE*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2009, nr 3, s. 147.

⁵⁰ A. Kalicka-Mikołajczyk, *Europejska Polityka...*, s. 135.

⁵¹ Ibidem, s. 136.

mie eksperckim. Pogłębiona współpraca Wymiaru Wschodniego miała dotyczyć poszerzenia wsparcia Unii dla reform sektorowych zgodnych ze standardami europejskimi, ustanowienia poszerzonej strefy wolnego handlu, zbudowanej na bazie serii indywidualnie negocjowanych, uzupełnionych i wszechstronnych umów o wolnym handlu pomiędzy Unią Europejską i krajami partnerskimi, inicjowanie współpracy w zakresie szeroko rozumianej tematyki migracyjnej i dążenie do ruchu bezwizowego jako celu długoterminowego, a w perspektywie krótkookresowej posunięcie się o krok dalej w uelastycznieniu reżimu wizowego oraz intensyfikacji kontaktów międzyludzkich poprzez poszerzone programy wymian studenckich i akademickich⁵². Poziom integracji Partnerstwa Wschodniego rysował się proporcjonalnie do poziomu przestrzegania przez partnerów wartości europejskich, dostosowywania struktur i czynienia postępów. Inicjatywa wspiera demokrację, poprawia bezpieczeństwo energetyczne, promuje kontakty międzyludzkie, ale również dostarcza finanse na wszelakie projekty. Struktura Partnerstwa Wschodniego oparta jest na odbywających się co dwa lata szczytach, w których udział biorą szefowie państw lub rządów Unii i krajów przedstawicielskich, a także reprezentacja Parlamentu Europejskiego, Komisji Europejskiej i Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych. Proces Partnerstwa Wschodniego jest wielotorowy, oparty na czterech platformach tematycznych: demokracji, dobrych rządach i stabilności, integracji gospodarczej i konwergencji działań politycznych z działaniami Unii Europejskiej, bezpieczeństwie energetycznym i kontaktach międzyludzkich. Podejmuje się również inicjatywy przewodnie, które m.in. mogą wpierać zapobieganie katastrofom naturalnym⁵³. W ramach Partnerstwa Wschodniego powołano także Euronest i Forum Społeczeństwa Obywatelskiego, aby promować rozwój tego zjawiska w krajach wschodnioeuropejskich. Zgodnie z pierwotnym zamysłem, Euronest miał być zgromadzeniem sześćdziesięciu przedstawicieli Parlamentu Europejskiego oraz takiej samej liczby przedstawicieli państw partnerskich, mającym sprawować demokratyczną kontrolę nad implementacją Partnerstwa Wschodniego. Nie udało się jednak zrealizować pierwotnego planu utworzenia Euronestu w 2009 roku, z uwagi na brak porozumienia między przedstawicielami Parlamentu Europejskiego w sprawie reprezentacji Białorusi. Pojawił się problem, czy Białoruś powinna być reprezentowana przez przedstawicieli parlamentu, którego Parlament Europejski nie uznaje, czy przez przedstawicieli opozycji i społeczeństwa obywatelskiego⁵⁴. W walce o projekt Polsce sprzyjała ówczesna postawa Rosji wobec Unii

⁵² J. Cieślińska, *Partnerstwo Wschodnie...*, s. 131.

⁵³ Dokumenty informacyjne o Unii Europejskiej, *Europejska...*

⁵⁴ M. Mizerska-Wrotkowska, *Geneza...*, s. 61.

Europejskiej, strach, jaki wywołała inwazja na Gruzję i ogólne nastroje na kontynencie, ale to nie oznacza, że nie musiała mierzyć się z przeciwnikami swojej idei. Głosy oponentów wybrzmiały szczególnie w 2009 roku, przed unijnym szczytem. Zwracali oni uwagę na powtórne przemyślenie idei, by środki na nią przeznaczone współdziałały z funduszem łagodzącym skutki kryzysu finansowego⁵⁵. Jednym z większych antagonistów Partnerstwa Wschodniego były Niemcy, dla których projekt był niekorzystny pod względem relacji gospodarczych. Nie chciały one również dodatkowo drażnić Rosji, dla której program ten nie współgrał z prowadzoną polityką⁵⁶. Szczęśliwie polsko-szwedzkiemu przedsięwzięciu sprzyjały sprawujące wówczas prezydencje Czech i Szwecji. Chętnie wspierały one dalszy proces demokratyzacji i europeizacji wschodnich partnerów, nowe rynki zbytu, bezpieczeństwo energetyczne – dlatego Czesi popierali inicjatywę, choć nigdy w ich polityce region wschodni nie odgrywał kluczowej roli⁵⁷. Zorganizowali nawet szczyt inauguracyjny w Pradze. W rezultacie Partnerstwo Wschodnie przyjęte zostało jednomyślną decyzją przez wszystkich członków Unii. Istotne jest również stanowisko wschodnich sąsiadów wobec projektu. Ukraina popierała ideę zbliżenia z Unią i perspektywę członkostwa w przyszłości, na Białorusi w tym czasie panował krótki okres liberalizacji spowodowany problemami gospodarczymi, Gruzja odniosła się pozytywnie, gdyż finanse z niego mogły pomóc w powojennej odbudowie kraju, Mołdawia przejawiała umiarkowany entuzjazm, jednakże projekt popierał obraną przez nią europejską drogę, zaś dla Armenii i Azerbejdżanu był to punkt wzmocnienia relacji z Unią, szczególnie po konflikcie Rosji z Gruzją⁵⁸.

Partnerstwo Wschodnie jest wielkim osiągnięciem Polski oraz Unii Europejskiej w wymiarze gospodarczym, politycznym, społecznym oraz kulturowym⁵⁹. Za zaangażowaniem Polski w kreowaniu wschodniego wymiaru stosunków zewnętrznych Unii Europejskiej stało wiele celów. Interesami, atutami i profitami w Partnerstwie Wschodnim dla Polski było głównie ukazanie konstruktywnej postawy. Polska potrafiła nie tylko blokować decyzje Unii, ale także proponować, inicjować nowe projekty i tworzyć dla nich koalicję potrzebną do poparcia i realizacji, stwarzając szansę na kształtowanie polityki energetycznej na wyższym poziomie niż w ramach stosunków bilateralnych czy doraźnych spotkań, co mogło przełożyć się na zwiększenie szans realizacji projektów dotyczących dostaw surowców energetycznych do Polski i Unii Europejskiej

⁵⁵ J. Cieślińska, *Partnerstwo Wschodnie...*, s. 145.

⁵⁶ M. Mizerska-Wrotkowska, *Geneza...*, s. 58.

⁵⁷ *Ibidem*, s. 55.

⁵⁸ J. Cieślińska, *Partnerstwo Wschodnie...*, s. 151.

⁵⁹ O. Suchyj, T. Sydoruk, M. Heliasz, *Wschodni...*, s. 176.

niezależnie od Rosji, jak również układanie współpracy opartej na realizacji konkretnych projektów, zrównoważenie polityki unijnej w ramach współdziałania z krajami na granicy południowej i wschodniej Wspólnoty oraz budowa więzi regionalnych pomiędzy adresatami projektu, a tym samym tworzenie bezpieczniejszej i bardziej stabilnej strefy na wschodniej granicy Unii Europejskiej, ponadto możliwość wielostronnej współpracy w pokonywaniu trudności i wyzwań oraz realizacji wspólnych interesów Unii i państw współpracujących. Istotne było jeszcze stworzenie szansy dla Białorusi i zachęcenie jej do zmian demokratycznych poprzez warunkowe kierowanie oferty współpracy⁶⁰.

Podsumowanie

Polityka wschodnia jest elementem budowy pozycji Unii Europejskiej na świecie oraz w relacji z Chinami i Stanami Zjednoczonymi. Unia od długiego czasu daje jasny sygnał, że stabilność i rozwój Wschodu leży w jej interesie. Stosuje zasadę zrównoważonego i tożsamego podejścia do swoich południowych i wschodnich sąsiadów, aby otwierać się na możliwie największą liczbę państw partnerskich⁶¹. Zdając sobie z tego sprawę, Polska zdecydowała się wziąć aktywny udział i wpłynąć na kształt polityki sąsiedztwa, faworyzując przy tym bliski jej terytorialnie oraz strategicznie obszar Europy Wschodniej. Partnerstwo Wschodnie jest projektem doskonale wpisującym się w ambicje, interesy i cele Polski wobec państw położonych na wschód od jej granic. Jest pierwszą inicjatywą przygotowaną i przeprowadzoną w Unii Europejskiej, co ukazuje zdolność kreatywną polskiej polityki zagranicznej. Partnerstwo nie jest alternatywą dla rozszerzenia Unii, ale stanowi odpowiedź na niechęć państw członkowskich do dokonywania kolejnych. Ma to być zatem środek przybliżania partnerów ze Wschodu do Unii, a chcącym się integrować ułatwia przygotowania. Należy pamiętać, że Partnerstwo Wschodnie jest inicjatywą o znaczeniu strategicznym dla Unii Europejskiej. W projekcie chodziło o zapewnienie stabilności na jej wschodnich granicach, co pokazały wydarzenia w Gruzji z sierpnia 2008 roku i ich konsekwencje⁶². Ze względu na bliskie sąsiedztwo regionu Europy Wschodniej w stosunku do Polski i uznanie przez polską dyplomację zagrożenia płynącego z tego obszaru jako jeden z priorytetów polskiej polityki zagranicznej, kraj ten czynnie uczestniczył w kształtowaniu Europejskiej Polityki Sąsiedztwa i przedstawiał własne inicjatywy. Jeden z takich

⁶⁰ M. Lasoń, *Interesy, cele...*, s. 165.

⁶¹ Z. Czachór, *Wschodni wymiar Europejskiej...*, s. 199.

⁶² M. Lasoń, *Interesy, cele...*, s. 174.

projektów zakończył się sukcesem i został realizowany, co pokazuje, że Polska miała wpływ na Europejską Politykę Sąsiedztwa w latach 2002–2009.

Odnosząc się do współczesnej sytuacji, która dotyczy wschodniego sąsiedztwa Unii Europejskiej, Rosja odrzucała możliwość sąsiedzkiej współpracy z nią. Wyrazem tego była chociażby przyjęta w 2009 roku Średniookresowa strategia rozwoju stosunków pomiędzy Federacją Rosyjską a Unią Europejską, w której państwo to podkreśliło swoją euroazjatycką tożsamość i brak zainteresowania wstąpieniem do struktur unijnych. Partnerstwo Wschodnie zostało z kolei uznane za sprzeczne z rosyjskimi postulatami wobec Unii, ponieważ obejmowało swoim zasięgiem obszar tzw. „bliskiej zagranicy” Rosji, w których kraj ten nadal stawia się na uprzywilejowanej pozycji. W ten sposób Unia Europejska przestała być postrzegana przez rosyjskiego sąsiada jako „dobry Zachód”, a zaklasyfikowano ją do przeciwstawnej kategorii obok NATO i USA⁶³. Wprowadzanie demokratycznych zasad, które w konsekwencji odwracały te państwa od Rosji, a kierowały uwagę na Zachód, dla Federacji Rosyjskiej stanowiło zagrożenie. Wyrazem tego może być wspomniana wcześniej sytuacja Ukrainy i jej postępująca demokratyzacja oraz zbliżanie z Unią Europejską i zachodnimi wartościami, ale również współpraca w ramach Europejskiej Polityki Sąsiedztwa. Były to jedne z wielu czynników składających się na rosyjski interwencjonizm na Ukrainie, prowadzący w konsekwencji do pełnoskalowej wojny. Konflikt pomiędzy Rosją a Ukrainą stanowi współcześnie spore ograniczenie dla skuteczności i rozwoju Europejskiej Polityki Sąsiedztwa, ponieważ może powodować wstrzeźliwość unijnych sąsiadów, z obawy o reakcję Federacji Rosyjskiej. Dlatego inicjatywa polsko-szwedzka po kilkunastu latach funkcjonowania uległa pewnego rodzaju zamrożeniu, a jej znaczenie uległo zmniejszeniu, jednak zakończenie wojny na Ukrainie może przynieść ożywienie Partnerstwa Wschodniego oraz ponowne ożywienie polskiej dyplomacji w zakresie zwrotu Unii Europejskiej w kierunku wschodniego sąsiedztwa, jak to miało miejsce w latach 2002–2009. Dlatego można stwierdzić, iż samo powstanie Europejskiej Polityki Sąsiedztwa i wkład Polski w jej formowanie jest zjawiskiem pozytywnym oraz ukazującym przedstawianie interesów Polski na unijnym forum.

⁶³ A. Legucka, *Rosja wobec Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2019, z. 2, s. 41–64.

Bibliografia

- Bartnik J., *Od partnerstwa Eurośródziemnomorskiego do Unii na rzecz Regionu Morza Śródziemnego – rozwój i ewolucja współpracy Unii Europejskiej i państw obszaru MENA*, „Obronność. Zeszyty naukowe” 2015, nr 2, s. 23–35.
- Cieślińska J., *Partnerstwo Wschodnie – miejsce wymiaru wschodniego w Europejskiej Polityce Sąsiedztwa UE*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2009, nr 3, s. 127–153.
- Czachór Z., *Wschodni wymiar Europejskiej Polityki Sąsiedztwa na przykładzie Partnerstwa Wschodniego i Partnerstwa dla Modernizacji. Komentarz politologiczny*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2010, nr 4, s. 197–204.
- Dokumenty Informacyjne o Unii Europejskiej, *Europejska Polityka Sąsiedztwa*, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/060504/04A_FT\(2013\)060504_PL.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/060504/04A_FT(2013)060504_PL.pdf) (dostęp: 30.12.2022).
- Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, *Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej* (wersja skonsolidowana), 2016.
- Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, *Traktat o Unii Europejskiej* (wersja skonsolidowana), 2016.
- Harasimowicz A., *Europejska polityka sąsiedztwa – pechowa pierwsza dekada*, „Studia Europejskie” 2016, nr 2, s. 21–36.
- Kalicka-Mikołajczyk A., *Europejska Polityka Sąsiedztwa. Konstrukcja i charakter prawny*, Prace Naukowe Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2021.
- Lasoń M., *Interesy, cele i oczekiwania Polski w ramach inicjatywy Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2009, nr 4, s. 161–174.
- Legucka A., *Rosja wobec Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2019, z. 2, s. 41–64.
- Mizerska-Wrotkowska M., *Geneza i instytucjonalizacja Partnerstwa Wschodniego*, [w:] A. Szeptycki (red.), *Między sąsiedztwem i integracją. Założenia, funkcjonowanie i perspektywy Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej*, Elipsa, Warszawa 2011, s. 43–63.
- Moraczewska A., *Wymiar Wschodni Europejskiej Polityki Sąsiedztwa jako strategia zarządzania ryzykiem*, „Przegląd Zachodni” 2014, nr 4, s. 45–60.
- Olszewski P., *Wymiar Europejskiej Polityki Sąsiedztwa jako wyraz unijnej geopolityki?*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2011, nr 1–2, s. 113–127.
- Palmowski T., *Wymiar Północny Unii Europejskiej*, „Stosunki Międzynarodowe” 2004, t. 29, nr 1–2, s. 25–40.
- Pełczyńska-Nałęcz K., *Poszerzona Unia Europejska wobec wschodniego sąsiedztwa: problemy i rozwiązania*, OSW, Warszawa, październik 2003,

<https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/punkt-widzenia/2003-10-15/poszerzona-unia-europejska-wobec-wschodniego-sasiedztwa> (dostęp: 13.10.2023).

Suchyj O., Sydoruk T., Heliasz M., *Wschodni wymiar polityki europejskiej a Polska*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis” 2013, nr 1, s. 176–189.

Sydoruk M., *Wizje Europejskiej Polityki Sąsiedztwa UE oraz rola Polski w relacjach Unii i Ukrainy*, Centrum Europy Wschodniej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Lublin 2017.

Świeżak P., *Europejska Polityka Sąsiedztwa. Bilans funkcjonowania na przykładzie Ukrainy*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2007, nr 1–2, s. 116–139.